

Mellem fortrolige venner og fornemme retter – et kongeligt taffel i Katedralskolens gård 1843

Af Jesper Munk Andersen

Fredag 21. juli 1843 herskede der hektisk aktivitet hos rektor Rosendahl på Katedralskolen på hovedgaden i Nykøbing Falster. Dagen før havde kongeparret, Christian 8. og dronning Caroline Amalie, indledt deres ugelange gennemrejse af Lolland-Falster, da de fra Møn ankom til Stubbekøbing med efterfølgende besøg på Corselitze. Først ved midnatstid var de nået frem til Nykøbing Falster, hvor Stiftamtsgården på byens torv, tre huse fra Katedralskolen, de næste fire dage dannede ramme om kongeparrets ophold.

Kongebesøg i provinsen var i 1840'erne langtfra hverdagskost, og besøget i 1843 skulle da også blive både første og sidste gang, Christian 8. som regent gæstede Sydhavsøerne. Under påvirkning af en voksende national spænding i det sammensatte monarki, endnu bestående af kongeriget Danmark og hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, der i begyndelsen af 1840'erne smeltede sammen med de liberale ønsker om en ny regeringsform, udviklede de kongelige provinsbesøg sig under Christian 8. Mens forgængeren, Frederik 6., primært havde fore-

taget rundrejser i provinsen for at overvåge militære manøvrer – ofte alene uden dronningens selskab – nedtonede Christian 8. det militære indslag til fordel for et voksende fokus på kontrol af lokale myndigheder, imødekommelse af et stigende folkeligt krav om tilstedeværelse og måske vigtigst af alt for at indtage rollen som det samlende nationale symbol i et mere og mere fragmenteret rige.² De kongelige provinsbesøg under Christian 8. placerede sig således i en overgangsfase mellem tidligere tiders enevældige pragt- og militærbesøg og de rent repræsentative provinsvisitter, som under efterfølgeren, Frederik 7. udkrystalliserede sig til de kongelige sommerbesøg, der siden hen er blevet en obligatorisk del af kongehusets gerning.³ Denne overgangsfase lader sig også aflæse i de kongelige tafler, som Christian 8. og hans dronning på Lolland-Falster skulle være værter for, og hvoraf det første og mest private – og omdrejningspunkt for denne artikel – allerede dagen efter ankomsten løb af stablen.

Rammerne for de kongelige tafler

Trods kongeparrets sene ankomst aftenen før var dagen derpå ikke afsat til hvil. Fra morgenstunden var

Christian 8. og dronning Caroline Amalie gengivet på et farvelagt kisteblad fra 1840. Venligst udlånt af Ole Weischer, Nakskov.

Katedralskolen i Nykøbing Falster blev i 1808 indrettet i den afdøde Nykøbing-matador, justitsråd og godsejer Christian Hincheldeys (1729-1793) private gård på byens hovedgade. Den imponerende gård er opført i 1786. Foto: Museum Lolland-Falster.

Christian 8. virksom med kur for områdets embedsværk, besøg på blandt andet rådhuset, i fattighuset og på havnen samt ikke mindst en kort visit på Katedralskolen, der dog ikke, hvis man skal tro hans dagbog, faldt i majestætens smag: „... besøgte [...] den latinske Skole, hvor Rector Rosenda[hl] holdt en lang kied-sommelig Tale“.⁴ Forhåbentlig var det alene talen og

ikke rektorens person, Christian 8. fandt kedelig, for det korte besøg skulle langtfra være sidste gang, han var i selskab med Rosendahl. Katedralskolen var, som en række af byens andre prominente adresser, nemlig blevet inddraget til brug under kongeparrets ophold. Hos rektoren skulle dronningens hofdamer, jomfruer og kammerdamer residere, ligesom „*det Kongelige Kiökken og de Kongelige Tafler*“⁵ skulle installeres her. Allerede ved middagstid onsdag 19. juli nåede første del af det kongelige følge byen, da køkkenmester Alphonse Peter Sabinus Isidor Casabadan (1802-70) ledsaget af fire antageligt tætpakkede vogne fyldt med køkkengrej, vin, madvarer og personale ankom fra Møn. Personalet talte foruden mundkokken Johan Frantz Joseph Horka, kokken Sørensen og en køkkenkarl også to arbejdsfolk. Sidstnævnte har formentlig været behjælpelig med udpakningen på Katedralskolen, hvis rummelige køkken og ikke mindst sale på første etage var store nok til at huse de kongelige tafler.

Fremskaffelsen af passende rammer for kongeparrets ophold og de planlagte tafler havde været overdraget den lokale stiftamtmand Mathias Reinhold von Jessen (1780-1853), der hurtigt udså sig Katedralskolen som ramme for taflerne i Nykøbing Falster, mens den ubeboede hovedbygning på baroniet Juellinge – vore dages Halsted Kloster – blev valgt til at huse både tafler og kongepar ved det efterfølgende ophold på Vestlolland. De særlige krav til størrelse og køkkenfaciliteter var formentlig årsagen til, at von Jessen valgte at henlægge taflerne til en særskilt bygning i Nykøbing Falster, da Stiftamtsgården knapt kunne huse mere end kongeparret og nærmeste følge. På Katedralskolen

var der plads „... i den store Sahl til 44 Couverts og i en dertil stødende mindre Sahl til 24 Couverts ...“⁶ som stiftamtmanden noterede 14 dage før kongeparrets ankomst. Et vidnesbyrd om, at pladshensynet vægtedes højt, og at skolen rummede de fornødne kvadratmeter.⁷

Logistik og planlægning

Kongeparrets ophold på Lolland-Falster var blot en mindre del af årets rejse, der førte dem fra Sorgenfri Slot over Bregentved, Vordingborg og Møn til Nykøbing Falster og Vestlolland, hvorfra de efterfølgende med kongeskibet Ægir drog til Slesvig for at ende på vadehavsøen Føhr. I begyndelsen af juni 1843 var planlægningen af besøget begyndt, og først 18. juni kunne stiftamtmanden orientere købstædernes kommunalbestyrelser om, at besøget vitterligt blev til noget.⁸ Med kun en måned igen fik von Jessen travlt med programmet, hvor kongen ikke blot skulle nå rundt på inspektion til øernes syv købstæder, men kongeparrets ønske om private besøg på udvalgte herregårde også skulle tilgodeses. Det var således noget af et puslespil, der skulle lægges, før programmet var på plads, og oven i de mange ønsker og krav kom hensynet til logistikken og ikke mindst det kongelige køkken.

Skulle Casabadan og hans medarbejdere kunne følge med og være parate til de tre kongelige tafler, der under kongeparrets besøg blev arrangeret på Lolland-Falster, var det helt nødvendigt, at herregårdskøkkenerne rundtomkring kunne tage over, mens det kongelige køkken flyttede omkring. Når Casabadan allerede dagen før kongeparrets ankomst til Nykøbing

Falster kunne indfinde sig på Katedralskolen, var det alene, fordi kongeparret to aftener i træk lod sig besejpe ude – henholdsvis 19. juli på Klintholm på Møn og 20. juli hos inspektør Peter Hersleb Classen (1804-86) på Corselitze.

Dagen efter køkkenets ankomst var det sølvkammerets tur til at arrivere. Deres rejseforløb svarede til køkkenets lige fra tidspunktet for afrejsen til antallet af vogne. Sølvkammeret var under opsyn af sølvpop Højrup og to sølvbetjente, der ligeledes fik ophold på Katedralskolen. Med køkkenet og sølvtøjet på plads må det antages, at forberedelserne til det første kongelige taffel ordentligt kunne komme i gang. Dog manglende endnu en række ikke uvæsentlige genstande, før gæsterne kunne gå til bords. I stiftamtmandens korrespondance fremgår det tydeligt, at der i løbet af måneden op til kongeparrets ankomst var en række løse ender, der skulle knyttes. Blandt andet i forhold til dækketøj og bordservice til de kongelige gallaborde, der længe gav anledning til usikkerhed.

Porcelæn, dækketøj og glas

Mens Katedralskolen efter stiftamtmandens opgørelse kunne rumme et taffel på op til 68 personer, syntes forholdene på det efterfølgende opholdssted, den ubeboede hovedbygning på baroniet Juellinge, at have været en kende mindre. 6. juli opgjorde von Jessen efter besigtigelse af herregården at have fundet plads til et taffel „... paa Juellinge til 40 Couverts i 2 Stuer, nemlig 20 i hver ...“.⁹ Under besøget på Vestlolland havde stiftamtmanden samtidig sikret, at det fornødne service var til stede til det kongelige taffel

„... *Fajance og Glas til den Kongelige Hofhusholdning paa Juellinge har jeg foranstaltet*“.¹⁰ På baroniet fandtes en stor del af servicet allerede i huset, om end Charlotte Frederikke enkegrevinde Krag-Juel-Vind-Frijs (1795-1861) fra sit hjem på Frederiksberg havde betænkelighed ved udlevering af det. Som hun skrev til godsforvalteren, så måtte møbler til stuerne lånes „... *fra Nakskov, samt Sænge med Klæder, hvad der er maa jo naturligt bruges, men forresten raader jeg ikke til at udlevere hverken Porcelæn, Dækketøj eller Glas, førend De seer om de har det med, som jeg for vist formoder!*“.¹¹ Enkegrevindens forventninger blev her gjort til skamme, og formentlig modvilligt blev der givet adgang til familiens bohavet til brug ved de kongelige tafler. Havde hoffet først fået en ide, var der ikke andet for end følge trop, for, som det samtidig blev bemærket fra greven på Frijsenborg: „*Naar Kongen vil tage Ophold paa Juellinge, eet paar Dage som De skriver, da kan man jo ikke nægte sin Konge, at laane ham Huus ...*“.¹²

Troede stiftamtmanden, at den hellige grav var vel forvaret med servicet på plads på Juellinge, skulle han snart blive klogere. Til trods for at han allerede 2. juli havde udbedt sig oplysninger fra hoffet om, „... *at Alt i tilstrækkelig Mængde, af god Beskaffenhed og for en nogenlunde billig Betaling, er tilstæde som udfordres til den Kongelige Hofholdning saavel heri Nykjøbing som paa Juellinge, tillader jeg mig at bede Deres Høivelbaarenhed, bevaagentlig at tilstille mig en Fortegnelse over Quantiteten af alle de forskellige Artikler der forlanges og paa hvilke Dage samt til hvem Leverancer skal præsteres*“,¹³ så fik han tilsyne-

ladende ikke ordentlig besked tilbage. Da der ingen information kom, tillod han sig et par dage efter at antage, at i Nykøbing Falster ville „... *alt sligt medbringes paa det Kongelige Dampskib ...*“.¹⁴ Hurtigt skulle det dog vise sig, at også han havde forregnet sig. Otte dage før det første kongelige taffel i Nykøbing Falster skrev han igen til hoffet med besked om, at „... *ommeldte Bord-service og Dækketøi til den Kongelige Hofhusholdning, skal jeg bestræbe mig for at faa tilveiebragt*“.¹⁵ Hvorfra det lykkedes at skaffe dette, fremgår ikke af arkivalierne, men man har lov at antage, at det bedre borgerskab i købstaden blev bedt om at finde de bedste stykker frem af gemmerne. Bordtøjet må i hvert fald været blevet fremskaffet, for fredag 21. juli kunne kongeparret for første gang være vært ved et kongeligt taffel på Katedralskolen.

Fra offentlige bespisninger til private tafler

Allerede tidligt på dagen 21. juli må opdækningen til det kongelige taffel være begyndt, for at alt kunne være på plads til gæsternes ankomst. I det overlevere- rede arkivmateriale er der uoverensstemmelser mellem starttidspunktet for dagens kongelige taffel. Mens Christian 8. i sin dagbog noterede, at „*Kl. 6 gav jeg Diner paa Skolen*“,¹⁶ er tidspunktet i den udførlige dagsjournal i Hoffourerkontorets arkiv sat til „*Kl. 5 var Kongeligt Taffel i Cathedral Skolens Gaard [...] paa 36 Couverter ved et galla Bord*“.¹⁷ Trods uoverensstemmelsen i starttidspunktet tyder det på, at taflet fulgte et tilsyneladende fastsat starttidspunkt til sen eftermiddag, som gentog sig to dage efter ved det næste taffel, og som genfindes på kongeparrets senere rejser.¹⁸

Som det fremgår af dagsjournalen, var de kongelige tafler under Christian 8. ikke store folkelige begivenheder, men eksklusive måltider for de få udvalgte. Selv pressen, der i dagene for kongebesøget ihærdigt beskæftigede sig med de kongeliges gøren og laden, omtaler kun perifert de kongelige tafler. Taflet 21. juli blev helt ekstraordinært ikke omtalt i hverken *Lolland-Falsters Stiftstidende* eller *Lollands-Posten* – kun hvad der skete efter middagen, fik et par ord med på vejen – hvilket understreger denne middags særlige karakter. Fra de efterfølgende, mere officielle tafler slap der lidt information ud til pressen om taler og sange, men kendetegnende for taflerne generelt er en afsondrethed fra offentligheden, der vidner om, at både private og officielle selskaber hørte kongens privatsfære til. Selskaber, hvor de, der fik adgang til Katedralskolens sale eller Juellings stuer, blev bekræftet i deres ophøjede position i lokalsamfundet og tætte forbindelse til kongemagten.

Offentlige måltider var under Christian 8. ikke længere i brug. I Bandholm var planerne om en offentlig *dejeuner*, måltidet midt på dagen, længe på programmet, idet den stedlige grevefamilie på Knuthenborg var på udenlandsrejse og derfor ikke havde mulighed for at byde ind. Planlægningen var så fremskreden, at stiftamtmanden 25. juni kunne oplyse om, at frokosten kunne finde sted „... *i et saa smukt Locale som dertil kunde erholdes i et af de flere Grevskabet tilhørende Etablissementer eller i en nærliggende Skovhave der er Udsigt til Havnen m.m.*“.¹⁹ Muligheden for et offentligt kongeligt måltid blev imidlertid forpurret, da det i begyndelsen af juli kom greven på Knuthenborg

for øre, at majestæten agtede at indfinde sig i Bandholm. Hurtigt hastede han med frue hjem fra London, og samtidig blev der trukket i trådene ved hoffet for at få indlagt et taffel på Knuthenborg. 10. juli indløb der officielt indbydelse fra Marcus Frederik greve Knuth (1813-56).²⁰ En indbydelse, som med det samme blev imødekommet, hvorefter måltidet i Bandholm blev opgivet, som det få dage før var sket i Nakskov, hvor den ønskede *dejeuner* blev aflyst, da kongen „... *har frabedt sig dette saavel der som i flere andre Kjøbstæder*“.²¹

Kongelige middagsselskaber var blevet for de få indbudte. Åbne tafler og baller, som de blandt andet fandt sted i 1751, da Frederik 5. gæstede Nykøbing Falster, og hvor „*Hand tillod alle og enhver af skickelige Folck at see ham spiise, og mand kunde observere, at hands skarpe dog milde Øye-Syn igennemløb alle Tilskuerne*“,²² havde 100 år senere helt skiftet karakter.²³ Folkelige tiltag var blevet tydeligt adskilt fra taflet og henlagt til efterfølgende festligheder som „... *et Bal, som afholdes den 23de Dennes om Aftenen i en her ved Byen liggende Lysthave ...*“²⁴ eller ved stemningsfulde fakkeloptog som på Juellinge 25. juli, hvor folket samledes i haven, og hvor kongeparret efter taflet lod sig se.²⁵ Fakkeltog, folkefester og baller var ikke noget, kongehuset længere stod bag, men alene folkelige initiativer, som blev programsat i forlængelse af de private kongelige tafler.

Adelige venner og politisk fortrolige

Adgangen til Katedralskolen gik gennem en høj port i bygningens sydligste fag. Sidst på eftermiddagen 21.

Salen, hvori taflet 21. juli 1843 fandt sted, findes endnu på første sal på den gamle Katedralskole i Nykøbing Falster. Foto: Museum Lolland-Falster.

juli må et festligt skue have åbenbaret sig her, i takt med at gæsterne til dagens taffel indfandt sig. Iført fuld uniform med glinsende ordenstegn og store rober dekoreret med de fineste juveler steg mænd og kvinder i en lind strøm ud af deres vogne for at indfinde sig i den store sal på Katedralskolens førstesal.

Af gæstelisten i Hoffourekontoets arkiv fremgår det, at selskabet denne dag bestod af 24 indbudte herrer og damer, 10 personer fra hoffet samt selvfølgelig kongen selv. Dronningen var upasselig og måtte melde afbud.²⁶ Modsat de efterfølgende tafler var alle gæster

denne dag placeret ved samme gallabord. Blandt de 24 indbudte var hovedparten godsejere, adelige og personer fra kongeparrets private omgangskreds – kun byens borgmester, biskoppen og den kedelige rektor Rosendahl skilte sig ud herfra. De øvrige gæster talte flere medlemmer af familien Reventlow, greven på Knuthenborg, standsfællen på grevskabet Christiansholm – nutidens Aalholm – ledsaget af sin frue samt godsejerne på Fuglsang, Gammel Kirstineberg og Kjærstrup, mens stamhuset Engestofte var repræsenteret ved arvingen kammerjunker Jørgen Wichfeld

(1800-88). Fra Corselitze havde værtparret fra gårsdagens taffel – ægteparret Classen – ligeledes indfundet sig. Kendetegnende for deltagerne var ikke blot deres adelige eller godsbesiddende status, men også, at de lensbesiddende gæster under opholdet alle kunne forvente genbesøg af kongeparret.²⁷ Flere af dem hørte allerede til kongeparrets omgangskreds eller havde tætte relationer til den, mens det for andre gjaldt, at Christian 8. havde en interesse i at knytte dem til sig.

Når Christian 8. favoriserede netop en adelig og godsejerdomineret omgangskreds, hænger det ikke kun sammen med, at han var kendt som en adelskonge,²⁸ men også, at han netop fra denne gruppe kunne hente støtte til sin politiske linje, der kom mere og mere under pres i 1840'erne. Det adelige islæt ved taflet, genbesøgene på herregårdene og tildelingen af ordner og titler – stiftamtmand von Jessen og greve Reventlow modtog Danneborgsordenens storkors på opholdets sidste dag,²⁹ mens greve Knuth fik tildelt kammerherretitlen på kongens fødselsdag halvanden måned senere – vidner alt sammen om, at Christian 8. strakte sig langt for at knytte godsejerne og adelen til sig. Når Signe Boeskov beskriver, at kongehuset og den højadelige elite havde tradition for at bekræfte hinandens særlige status og eksklusivitet ved omgang med hverandre ved hoffet og de efterhånden obligatoriske kongebesøg i provinsen,³⁰ var det ikke kun for at kaste glans over hinanden. Det kongelige taffel i Katedralskolens gård 21. juli havde således også politiske overtoner. Taflet skal ikke blot ses som en satellit af det kongelige selskabsliv i København omsat til

Sydhavsøerne, men også som et forum, hvori Christian 8. kunne bekræfte allerede eksisterende relationer og skabe nye venskaber blandt adelige og lensbesiddere til støtte for sin politiske linje. Særligt greve Knuths tilstedeværelse ved taflet og efterfølgende kammerherretitel illustrerer kongens interesse i at knytte adelige godsejere til sig. I 1840 havde den unge greve, inspireret af sin liberale omgangskreds, været medunderskriver på den *Store Skattebevillingspetition*, hvilket havde udløst en irettesættelse fra majestætens side, der forlangte særlig lydighed og underkastelse af lensbesidderne.³¹ Den kongelige vrede var tre år senere nu vendt til stor imødekommenhed, ikke blot med ændringer i det officielle program for at indpasse et taffel på Knuthenborg, men også med en indbydelse til taffel på Katedralskolen.

Mens kongeparrets første taffel var målrettet deres private omgangskreds og adelige på Sydhavsøerne, havde de efterfølgende tafler en langt bredere målgruppe. Om end Christian 8. også her havde inviteret private venner i form af adelige og godsejere til middag, var der nu også indbudt officielle gæster, der for en dels vedkommende ikke lå på linje med kongens førte politik. Selvom tonen ved disse tafler var mere officiel – „*Ved Taffelet takkede jeg for den af Stifts Amtmanden udbragte Skaal ...*“³² – gæstelisten udvidet til næste dobbelt størrelse og selskabet nu delt over flere borde, havde middagen uden tvivl samme formål. Nemlig at knytte politiske modstandere og tilhængere til sig og udglatte uenigheder.³³ Et formål, som alene kongeparrets forestående besøg havde imødekommet, hvis man skal tro den anonyme skribent i den liberale

Kjøbenhavnsposten, der i en reportage fra Nykøbing Falster et par uger før ironiserede over det forestående kongebesøg:

”Man har i de sidste Aar herovre talt om, at der ikke var noget rigtigt Liv og Røre iblandt Nykjøbings gode Borgere, at der viste sig en paafaldende Sondring imellem Borgerne og Embedsstanden, idet denne sidste holdt sig borte fra Borgerne og deres Sammenkomster og derimod sluttede sig til Aristokratiet, hvoraf vi her paa Falster have et Par noget bornerede Exemplarer, samt at her overhovedet var Mangel paa common spirit. [...] Embedsmænd og Borgere ile fortroligt med hinanden under Armen op og ned ad Gaden, og de forskjellige Partier, som mødes, tilkaste hinanden smilende Blikke og fortrolige Nik som om de vare de nærmeste Lemmer af en i et kjærligt Samliv opfostret Familie. Enhver Bevægelse, ethvert Møde, enhver Sammenkomst synes at gjenkalde os et patriarkalsk Livs idylliske Frugter, eller i det mindste de første christelige Kjærlighedsmaaltider; da alle levede for eet Maal og for hverandre”.³⁴

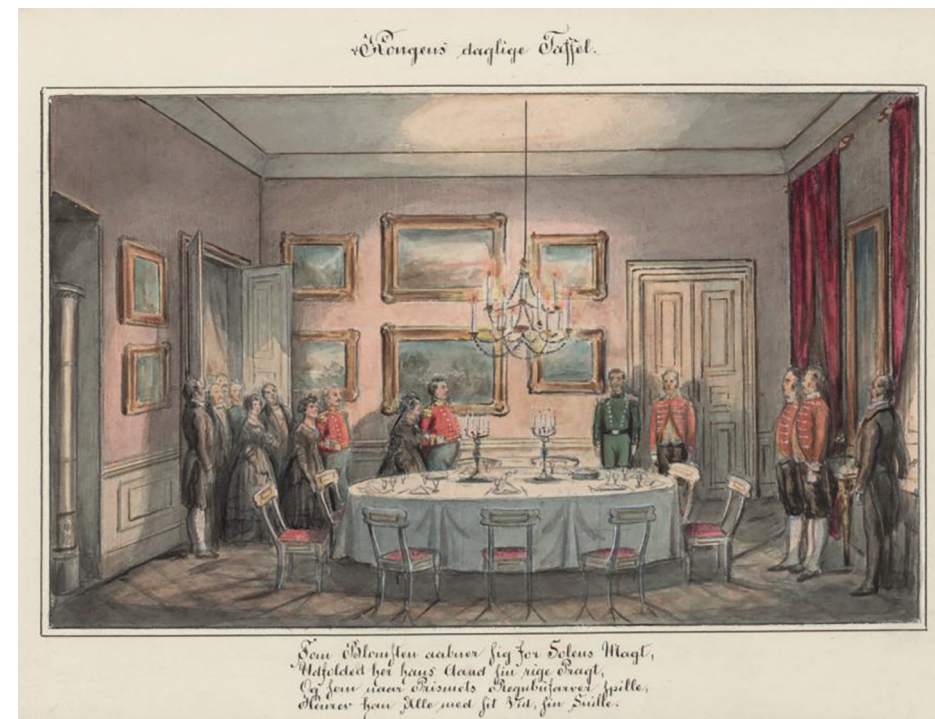
Personalet

Med det private selskab på plads om gallabordet var det nu tid at få bragt maden op fra køkkenet på etagen under.³⁵ Under køkkenmester Casabadans ledelse havde de to kokke til dagen fremtryllet en fornem menu, der blev båret op ad bagtrappen i flere serveringer af et hyret personale fra byen. „1 Dame og 10 Cavalier for Taffel Opvartning“ modtog efterfølgende hver en rigsdaler for aftenens arbejde, mens en „... leiet Tjener som assisterede ved Taffel Opvartningen ...“

var dobbelt så dyr.³⁶ De i alt 12 opvartende sjæle havde til opgave at bringe de 14 retter en etage op samt få skænket de seks forskellige vine, der ledsagede retterne, og hvis forbrug kan læses ud af Casabadans uforlige vinregnskab.³⁷

Stemningen i køkkenet har formentlig været hektisk i timerne op til og under tafflet. Af hensyn til omkostninger og logistik var kun en mindre del af det kongelige køkken fulgt med på rejsen. Lærlinge, piger og fagpersonale, som underkældermester Olsen, var ladet tilbage i København til stor fortørnelse for særligt sidstnævnte, der følte sig stærkt forbigået ved nyheden om, „... at Viinkjelderens Forretninger paa Reise skulle bestrides af Kjøkkenmesteren ...“. ³⁸ Arbejdsforholdene i køkkenregionen virker generelt til at have voldt hoffet store problemer, som også Annette Hoff har påpeget var tilfældet året efter ved kongeparrets ophold på Boller.³⁹ Forud for rejsen appellerede køkkenmester Casabadan indgående til overhofmarskallen om forøget bemyndigelse på rejsen, da „Arbejdskræfterne paa Reiserne ere ikkun svage, og det er derfor nødvendigt at Enhver af yderste Evne søger at bidrage sit, for at det Hele kan gaae til Herskabets Tilfredshed. Men denne Aand findes desværre ikke altid iblandt de Underordnede, ligesom den ogsaa ofte savnes hos de Officianter ...“, hvorfor han nu anmodede om, „... at der maatte tillægges mig i Forening med min Function som Kjøkkenmester, en saadan Autoritet som Officiant under benævnelse af Oeconomie-Inspecteur ...“. ⁴⁰ Hvorvidt køkkenmesteren lykkedes med sin anmodning, må henstå i det uvisse; mere sikkert er det,

Det kongelige taffel 21. juli i Nykøbing Falster mindede i gæstesammensætning, menu og struktur om de kongelige middagsselskaber i København – blot omsat til andre rammer og med opvartende tjenere uden uniform. Tegningen gengiver et taffel under Christian 8. på Amalienborg. Illustration af P.C. Klæstrup, 1875, H.M. Dronningens Håndbibliotek. Foto: H.M. Dronningens Håndbibliotek, Kongernes Samling.

at han må have haft rigeligt at se til i et ukendt køkken med begrænset mandskab og et utrænnet tjenereskab.

Casabadan og de to kokke må dog have holdt hovedet koldt og bevaret overblikket, for trods forholdene lykkedes det dem at fremtrylle en fornem middag med raffinerede retter for kongen og hans gæster. En middag, der formentlig til fulde kunne leve op til de høje krav, som Christian 8. stillede til de kongelige selskaber, hvor hverken vært eller indbudte skulle kunne sætte en finger på gastronomien.⁴¹

Mad og drikke

Hvorledes serveringen er foregået, kan ikke umiddelbart læses ud af de overleverede arkivalier. Men ud fra menuens sammensætning er det ingen tvivl om, at Christian 8. endnu i 1843 fastholdt en fransk servering med flere retter per servering, som gæsterne frit kunne vælge imellem. En serveringsform, som få år tidligere også blev benyttet under kongens besøg i Haderslev,⁴² og som trods et let altmodisch udtryk endnu fastholdtes. Måske som udtryk for Christian 8.s forsøg på fastholdelse af status quo kulturelt, politisk og selskabeligt

eller måske mere sandsynligt for at lette arbejdsbyrden for det hyrede tjenerskab, der slap for at mestre den noget sværere fadserving, som ellers var kommet på mode.

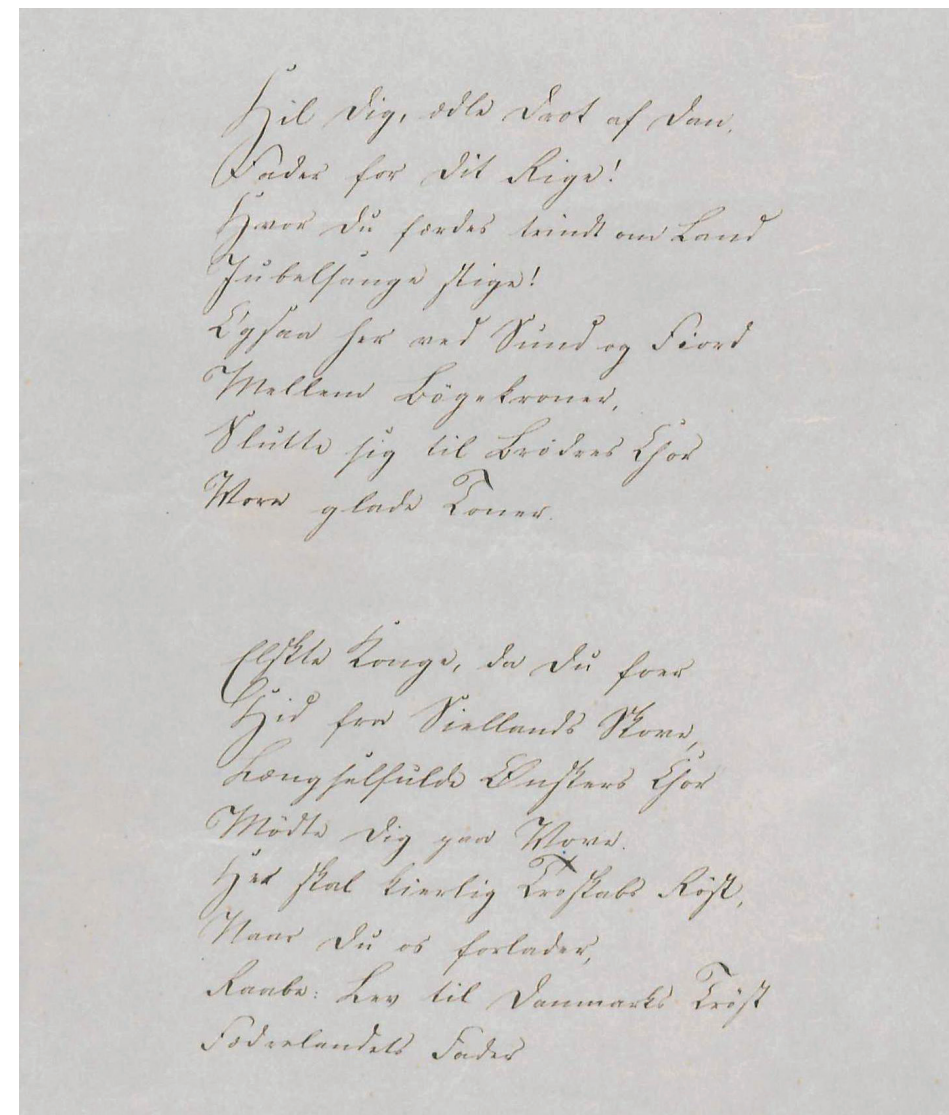
Første servering, der formentlig stod på gallabordet ved gæsternes ankomst, bestod af to supper – henholdsvis „Suppe a la Reine, Hønskiødsboller“ og „Suppe a la Juliënne“ med brødboller.⁴³ Hertil blev hele 16 flasker rødvin fra Margaux i Bordeaux skænket. Næste servering – der vel må betegnes som en mellemret – bestod alene af ravioli, og også hertil blev der drukket tæt. Fem flasker „Madeira, bedste“ og fem flasker portvin blev åbnet til denne ret, som det kan udledes af vinregnskabet ved sammenhold med menuen. Selskabets tørst må efterhånden være slukket, for ved næste servering, der bestod af hele fire retter – kogt gedde med kartofler, dåvildt med to saucer og gelé, grønrærter med flamsk sild og blomkål med Randerslaks – blev der kun drukket seks flasker fransk hvidvin fra Château de la Grille. Otte flasker rødvin, nu fra huset Château Leoville, ledsagede de næste tre retter, der foruden „Kyllinger garn: a la Chévalière“ bestod af artiskokker naturel og „Pudding a la Nettelrade“. Ved sidste servering før det søde havde tørsten blandt gæsterne tilsyneladende meldt sig igen, da harestegen med salat og kompot blev skyllet ned med 12 flasker champagne, der dog også ledsagede den efterfølgende kage. Tilbage var nu kun at bære jordbærisen med marengs og biskuitter op sammen med den ikke nærmere specificerede dessert og skænke de to flasker Lunel-muskatvin i glassene, før Casabadan og hans folk i køkkenet kunne ånde lettet op.

Hvorfra køkkenmesteren fik de udsøgte råvarer til middagen, efterlader kilderne desværre ingen oplysninger om. Harerne og dåvildtet kan være nedlagt på en af de kongelige jagter, som Christian 8. yndede, og hvori også lejlighedsvis lollandske godsejere deltog,⁴⁴ eller de kan være sendt til Nykøbing Falster fra en lokal herregård, uden det dog er muligt at komme svaret nærmere. Ved kongeparrets afrejse fremsendte greven på Christiansholm „... 2 Posteier ...“,⁴⁵ som rejsekasserer Hofgaard betalte buddet 10 rigsdaler i drikkepenge for at få leveret, ligesom selv samme greve få år senere i 1847 fremsendte tørret bjørneskinke til hoffet fra Norge, hvor han just havde været på jagt.⁴⁶ Om vildtet til middagen også kom herfra, er uvist, men helt utænkeligt er det ikke.

To dage efter, 23. juli, skulle holdet i køkkenet endnu en gang fremtrylle en storslået menu, hvor vildt og ænder indgik – denne gang bestående af 15 retter – til det næste kongelige taffel, der nu talte 56 kuverter, og hvortil der var lejet 13 opvartende personer suppleret med stiftamtmand von Jessens private tjener. Menuens sammensætning fulgte også denne gang samme struktur,⁴⁷ hvilket formentlig også gjorde sig gældende ved det sidste kongelige taffel på Juellinge, hvorfra menulisten desværre ikke er bevaret.

Her er godt at være

Hvornår de syv flasker seltzervand – en art mineralvand – og den ordinære og den gode cognac – en flaske af hver – blev serveret, fremgår ikke af menulisten, men idet de er listet op i vinregnskabet, må de været blevet åbnet. Måske de to sidste flasker blev

Blandt arkivalierne efter de kongelige taffer på Lolland-Falster er gemt teksten til en sang. Det er formentlig denne sang, som Katedralskolens elever fremførte under tafflet 21. juli 1843. Rigsarkivet.

skænket som afslutning på aftenen, der foruden de mange retter også havde budt på en „... af Cathedral-skolens Elever afsunget en Sang ...“ ligesom „... der tillige musiceres“.⁴⁸

Taflet må være afsluttet relativt tidligt på aftenen. Som det fremgår af Christian 8.s dagbog, trak selskabet ikke længere ud, end at han efterfølgende kunne indtage „*The hos Stiftamtmanden*“.⁴⁹ Også ved de to efterfølgende tafler var aftenen langt fra opbrugt, da gæsterne begav sig hjemad. 23. juli drog kongen efterfølgende til folkefest i Thomsens Have uden for Nykøbing Falster, mens han efter taflet og tilstedeværelse ved det efterfølgende fakkeltog på Juellinge trak sig tilbage for at spille „... *Parti med Levetzau, Dannek., Tillisch*“.⁵⁰ Måske der også blev spillet 21. juli hos stiftamtmanden. I givet fald blev partiet formentlig afbrudt midtvejs, da en gruppe borgere bragte majestæterne et fakkeltog. „*Efter Taffelet behagede det Hs. Maj. iaftes at modtage en Deputation, der udbad sig Tilladelse til at bringe Deres Maj. et Fakkeltog, hvilket Hs. Maj. fra et Vindue behagede at tage i Øjesyn. [...] Hans Maj. takkede i de huldrieste Udtryk og med den ham egne klangfulde og stærke Stemme den forsamlede Mængde for den Hengivenhed, der af Nykiøbings Indvaanere vises Ham, og ønskede at vi som Han altid maatte erkjende, at her er godt at være*“.⁵¹

En festligere og mere højtidelig afslutning på det første og mest private kongelige taffel på Sydhavsøerne kan næsten ikke ønskes. Et taffel, hvor Christian 8.s relationer til sin foretrukne omgangskreds af godsejere og adelige ikke blot var blevet bekræftet, men også forstærket. I afsondret ophøjethed og over

fornemme retter og udsøgte vine havde han cementseret sin egen såvel som godsejernes særlige placering i den gudgivne enevældige samfundsorden og lavet et politisk modtræk til kravet om medbestemmelse, der i perioden var i kraftig fremvækst, og som kortvarigt også havde indfundet sig hos højadelige som greven på Knuthenborg. Mon ikke Christian 8. både træt, mæt og yderst tilfreds sent om aftenen 21. juli kunne krybe til sengs hos sin svagelige dronning i deres fælles soveværelse i Stiftamtsgården tre huse fra Katedralskolen i vished om, at det vitterligt var både trygt og godt at være i Nykøbing Falster?

Noter:

1. For yderligere oplysninger om Frederik 6.s provinsrejser, se Jørgensen, 1999, s. 145ff.
2. Udviklingen i kongebesøg spores blandt andet hos Henningsen, 1999 og Seirup, 2006.
3. Boeskov, 2014, s. 252.
4. Møller, 1995, s. 340.
5. 212 Overhofmarskallatet K., indkvarteringsliste.
6. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra stiftamtmand von Jessen til overhofmarskal von Levetzau 6. juli 1843.
7. Dertil skal lægges en erfaring med fester i Katedralskolens lokaler, blandt andet et bal i 1832 i anledning af Frederik 6.s fødselsdag, hvor stiftamtmanden holdt tale, se Nørregaard, 1982, s. 40.
8. Andersen, 2016b, s. 10.
9. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra stiftamtmand von Jessen til overhofmarskal von Levetzau 6. juli 1843.
10. Ibid.
11. 13-9 Baroniet Juellingses Gods, brev fra grevinde Frijs til

- godsforvalter Rostrup 20. juni 1843.
12. 13-7 Baroniet Juellingses Gods, brev fra greve Frijs til godsforvalter Rostrup 26. april 1843.
13. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra stiftamtmand von Jessen til overhofmarskal von Levetzau 2. juli 1843.
14. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra stiftamtmand von Jessen til overhofmarskal von Levetzau 6. juli 1843.
15. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra stiftamtmand von Jessen til overhofmarskal von Levetzau 13. juli 1843.
16. Møller, 1995, s. 340.
17. 212 Hofmarskallatet, Hoffouerkontoret, Deres Majestæter Kongens og Dronningens Reise i sommeren 1843.
18. Hoff, 2012, s. 259.
18. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra stiftamtmand von Jessen til overhofmarskal von Levetzau 25. juni 1843.
20. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra greve Knuth til overhofmarskal von Levetzau 10. juli 1843.
21. BA-022 Nakskov Rådstue, brev fra stiftamtmand von Jessen til magistrat og borgerrepræsentation 3. juli 1843.
22. Seidelin, 1969, s. 232.
23. Seirup, 2006, s. 36.
24. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra festkomite i Nykøbing F. til overhofmarskal von Levetzau 5. juli 1843.
25. Lollands-Posten 3. august 1843.
26. 212 Hofmarskallatet, Hoffouerkontoret, Taffel-Liste til Fredagen den 21de July 1843, i Nyekjøbing Kl. 5.
27. Om kongeparrets besøg på herregårdene, se Andersen, 2016a.
28. Laursen, 2009, s. 42-43.
29. Møller, 1995, s. 346.
30. Boeskov, 2017, s. 258.
31. Bille, 1895, s. 301.
32. Møller, 1995, s. 343.
33. Seirup, 2006, s. 51.
34. Københavnsposten 5. juli 1843.
35. Oplysninger om køkkenets placering er hentet fra Erik Møller Arkitekter, 2016.
36. 212 Hofmarskallatet, Hoffouerkontoret, Underdanigst Regning over Udgifter til Laante og Leiede Tjenere til Taffel Opvartningen.
37. 212 Overhofmarskallatet K., Viin-Regnskab for Deres Majestæt Kongens Hofhold paa Reisen 1843.
38. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra underkældermester N. Olsen til overhofmarskal Levetzau 7. juli 1843.
39. Hoff, 2012, s. 238f.
40. 212 Overhofmarskallatet K., brev fra køkkenmester Casabadan til overhofmarskal von Levetzau 3. juli 1843.
41. Hoff, 2012, s. 240.
42. Adriansen, 2007, s. 49-50.
43. Oplysningerne om menuen er hentet fra 212 Overhofmarskallatet K., Dinner d. 21de Juli.
44. Laursen, 2009, s. 42ff.
45. 212 Overhofmarskallatet K., udlæg Hofgaard 23. december 1843.
46. Laursen, 2009, s. 67.
47. Menuens sammensætning med suppe, mellemret, fisk og fjerkræ, steg, is og en ikke nærmere specificeret dessert går igen under Frederik 7., blandt andet i 1861 under kongens besøg på Nørre Vosborg, se Boeskov, 2017, s. 279-280.
48. 212 Hofmarskallatet, Hoffouerkontoret, Deres Majestæter Kongens og Dronningens Reise i sommeren 1843.
49. Møller, 1995, s. 340.
50. Møller, 1995, s. 345.
51. Lolland-Falster Stiftstidende 22. juli 1843.

Kilder:*Rigsarkivet:*

13-7 Baroniet Juellingses Gods, Breve fra Grev J.C.C.K.J.V. Frijs til Godsforvalter Rostrup 1807-1845.

13-9 Baroniet Juellingses Gods, Breve fra Grevinde C.F.K.J.V. Frijs 1821-1845.

212 Overhofmarskallatet K. Sager vedr. kongeliges rejser. 1843 Christian 8. & Charlotte Frederikke Sager vedr. Kongeparrets rejser.

212 Hofmarskallatet, Hoffourerkontoret, Sager vedr. kongens rejser 1840-1863. Christian 8. 1843-1844.

BA-022 Nakskov Rådstue. Magistratens korrespondance 1841-1844.

Aviser og tidsskrifter:

Lolland-Falsters Stiftstidende 22. juli 1843.

Lollands-Posten 3. august 1843.

Kjøbenhavnsposten 5. juli 1843.

Litteratur:

Adriansen, Inge: „Omhu og omsorg – en sønderjysk herregårdshusholdning i 1840’erne“, i: Britta Andersen m.fl. (red.): *Herregårdshistorie 2*, Gammel Estrup, Jyllands Herregårdsmuseum 2007.

Andersen, Jesper Munk: „Kongeligt herregårdsbesøg, Christian VIII og dronning Caroline Amalies besøg hos greve Reventlow 1843“, webartikel på Museum Lolland-Falsters hjemmeside 2016 (2016a). <http://www.aabne-samlinger.dk/museum-lollandfalster/udforsk/kalejdoskop/kongeligt-herregaards-besog/>

Andersen, Jesper Munk: „En kongelig visit, Christian VIII og dronning Caroline Amalies besøg på Lolland-Falster 1843“, i: *Lolland-Falsters historiske samfund, årbog 2016 – 104. år-*

gang, Odense 2016 (2016b).

Bille, C. St. A.: „Knuth, Frederik Marcus“, i: *Dansk Biografisk Lexikon*, IX. bind, 1895.

Boeskov, Signe Steen: „Herregårdsliv 1855-68, de store besøg og historien om herregården og familien Tang“, i: Anders Bøgh m.fl. (red.): *Nørre Vosborg i tid og rum, Herregård i lyst og nød*, bd. 2, Aarhus Universitetsforlag 2014.

Boeskov, Signe; *Herregård og herskab – distinktioner og iscenesættelse på Nørre Vosborg og Hvedholm 1850-1920*, Museum Tusulanums Forlag 2017.

Erik Møller Arkitekter: *Slotsgade 7, Nykøbing Falster, bygningshistorisk undersøgelse*, 2016 (upubliceret).

Henningsen, Lars N.: „Kongebesøg i 1700- og 1800-årene, pragtudfoldelse og statskontrol“, i: *Slesvigland*, Flensborg 1999.

Hoff, Annette: *Boller Slot i 650 år, en godshistorie om mennesker, magt og muld ved Horsens Fjord*, Landbohistorisk Selskab 2012.

Jørgensen, Harald: *En enevoldskonges hofholdning, studier over livet ved Frederik VI's hof 1808-39*, Poul Kristensens Forlag 1999.

Laursen, Jesper, *Herregårdsjagt i Danmark*, Gads Forlag 2009. Møller, Anders Monrad: *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser*, bind IV, 1. del, 1839-1843, Gyldendal 1995.

Nørregaard, Georg: *Nykøbing på Falster gennem tiderne, anden del, Demokratiets vækst*, Nykøbing Falster Kommune 1982. Seidelin, Claus: *Apotheker Claus Seidelins Optegnelser om sit Levned 1702-1782*, August Bangs Forlag 1969.

Seirup, Nina: *Kongernes købstadsbesøg, komparativ analyse af Frederik V, Christian VIII. og Christian X's besøg i jyske og slesvig-holstenske købstæder 1746-1947*, speciale fra Aarhus Universitet 2006 (upubliceret).

Summary:**Among Close Friends and Distinguished Dishes – a royal banquet in the courtyard of the Cathedral School in 1843**

On Friday 21 July 1843, the Cathedral School in Nykøbing Falster provided the setting for the first of a total of three royal banquets, which King Christian VIII and Queen Caroline Amalie hosted during their weeklong visit to Lolland-Falster. While the two following banquets were of a much more official nature, the banquet on 21 July was a private party targeted at the royal couple's closest social circle, made up of nobles and feudal overlords from the largest manor houses on the islands. Placed around a large gala table and in privileged seclusion, the evening's guests enjoyed an impressive 14-course meal, accompanied by generous quantities of fine wine.

Despite its private nature, though, the banquet on 21 July should not be regarded simply as an exclusive party for the royal couple's social circle. It was just as much part of a deliberate political strategy, in which Christian VIII, by travelling around the kingdom, attempted to maintain absolute monarchy and assume the role of the unifying national symbol of monarchy at a time of political and national pressure.